DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.15674415

ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ସାମାଜିକ ଦାୟବଦ୍ଧତା ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର

ସୋନାଲି ବାରିକ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

୧୮୬୬ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆରମ୍ଭହେଲା ନବଜାଗରଣ। ବିଶେଷତଃ ଏହିକାଳରୁ ୧୯୦୩ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଗତିର ରଥ ଆଗକୁ କ୍ରମଶ ବଢିବାକୁ ଲାଗିଲା। ୧୮୬୬ ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶା କୁସଂସ୍କାର, ଅଶିକ୍ଷା, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସରେ ପୂରି ରହିଥିବା କାରଣରୁ ବିକାଶଠାରୁ ଥିଲା ଅନେକ ଦୂରରେ। ୬୬ର ନ'ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପରେ ଜାତୀୟ ଜୀବନରେ ଦେଖାଦେଲା ପରିବର୍ତ୍ତନ। ମୁମୂର୍ଷୁ ଜାତି-ପ୍ରାଣରେ ପୁଲକ ସୃଷ୍ଟିହେଲା। ଆପଣାର ସଂସ୍କୃତି, ପରମ୍ପରା, ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଜୀବନକୁ ଚିହ୍ନିବାରେ ଆତ୍ମଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟିହେଲା। ଓଡ଼ିଆ ଅସ୍ମିତାର ଉତ୍ତରଣ ସାଙ୍ଗକୁ ଆପଣାକୁ ଚିହ୍ନିବା ଏବଂ ଜାତୀୟ ଜୀବନକୁ ପରିଚିତ କରାଇବାର ଆକାଂକ୍ଷା କ୍ରମଶଃ ବଳବତ୍ତର ହେଲା। ଭୂଲୁଣ୍ଠିତ ଜାତିପ୍ରାଣରେ ନବଉତ୍ସାହ, ଉନ୍ମାଦନା ଖେଳିଗଲା। ପୁନଶ୍ଚ ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ରାଜନୀତିକ ପାଣିପାଗରେ ଆସିଲା ପରିବର୍ତ୍ତନ। ୧୮୮୫ରେ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସାଙ୍ଗକୁ ଜାତୀୟତାବୋଧର ସ୍ୱର ଶାଣିତହେବାକୁ ଲାଗିଲା। ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ମାନବାଧିକାର ପାଇଁ ସଂଘର୍ଷ, ନିଜର ପରିଚୟ ଓ ଅସ୍ମିତାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାଲାଗି ଆନ୍ଦୋଳନମାନ ସମଗ୍ର ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ଆଲୋଡ଼ିତ କଲା। ଓଡ଼ିଶାର ପବନରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ହେଲା ପରିଲକ୍ଷିତ। ଭାଷା ଓ ଭୂମିପାଇଁ ସଂଘର୍ଷ ସହ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରତିଷ୍ଠାପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା ତୀବ୍ର। ଜାତୀୟ ଅନ୍ଦୋଳନ ସହ ତାଳଦେଇ ଓଡ଼ିଶାର ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ ନେଲା ଭିନ୍ନମୋଡ଼। ଏହିଭଳି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ଜୀବନରେ ଆବିର୍ଭାବ ଘଟିଲା ଜଣେ ମହାନାୟକଙ୍କର। ୧୮୮୫ ମସିହାରେ ଜନ୍ମଲାଭ କଲେ ଓଡ଼ିଶାର ମହାନ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ, ବିପ୍ଳବୀ, ସାହିତ୍ୟିକ ବୈରାଗୀ ଚରଣ ମିଶ୍ର। ଯାହାଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ଓଡ଼ିଶା ସମେତ ସମଗ୍ର ଭାରତୀୟ ପରିମଣ୍ଡଳକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା। ସମାଜ ସଂସ୍କାର ସହ ତାଙ୍କ ଲେଖକୀୟ ଦାୟବଦ୍ଧତାକୁ ସେ ପ୍ରତିପାଦନ କରିଥିଲେ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :

ସମାଜ, କୁସଂସ୍କାର, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, ସମାଜସଂସ୍କାର, ସଂସ୍କାରକ, ବିବରା ବିବାହ, ଜାଏ ଜବାବ, ଆଦର୍ଶ ବିବାହ, ବିଧ ବା ବିବାହ, ମାତୃମଙ୍ଗଳ ସମିତି, ଓଢଣାପ୍ରଥା।

ଜୀବନ ଜୀଇଁବାପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ନାନା କଳା-କୌଶଳ ଆପଣାଇବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ। ସମାଜରେ ସୁସ୍ଥ ଓ ନିରାପଦଭାବରେ ଜୀବନଧାରଣ କରିବା ସହିତ ସାମାଜିକ ପରିବେଷ୍ଟନୀ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ସହିତ ସହାବସ୍ଥାନ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଏହିଦୃଷ୍ଟିରୁ ସ୍ପୃହଣୀୟ। ବିପୁଳ ପୃଥିବୀର ଅବଦାନକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବାର ଅଭୀପ୍ସା ଯେପରି ପ୍ରତିଟି ମନରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇଥାଏ, ଅନୁରୂପଭାବରେ ତା'ର ପ୍ରତିଦାନ ସ୍ୱରୂପ ଜଗତ ଓ ଜୀବନକୁ ମଧୁମୟ, ସରସ-ସୁନ୍ଦର କରିବାର

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at : https://pracheenews.com/

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15674415
Article No - BPPP00310

ଯୋଗାଯୋଗ : ସୋନାଲି ବାରିକ, ଗବେଷିକା, ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ, ମହାରାଜା ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଦେଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ମୟୂରଭଞ୍ଜ
E mail : sonalibarik230@gmail.com
Orcid Id : https://.org/0009-0000-5106-239X

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୪.୦୩.୨୦୨୫	୧୧.୦୪.୨୦୨୫	୨୫.୦୫.୨୦୨୫	୧.୦୬.୨୦୨୫

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ବାରିକ, ସୋନାଲି; ୨୦୨୫। ସାମାଜିକ ଦାୟବଦ୍ଧତା ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୧, ସଂଖ୍ୟା : ଗ, ପୃଷ୍ଠା :୪୯-୫୩।

ସଂକଳ୍ପ ଏବଂ ଉଦ୍ୟମ ମଧ୍ୟ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ। ଏହି ପାରସ୍ପରିକ ଆଦାନ-ପ୍ରଦାନ ଭିତରେ ସାମଗ୍ରିକ ଭୌତିକ ଜଗତଟି ହୋଇଉଠେ ସମ୍ଭାବନାମୟ। ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ୱୀକାର ସହିତ ଆପଣାର ଦାୟବଦ୍ଧତା ଓ ପ୍ରତିବଦ୍ଧତା ସମାଜ ଗଠନରେ ଦେଇଥାଏ ବହୁମୁଖୀ ଯୋଗଦାନ। ଏହା ଏକ ନୈତିକ ଅବଧାରଣା। ମୂଲ୍ୟବାନ ଜୀବନକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାପାଇଁ ସଂକଳ୍ପ, ସଂସ୍କାର, ଉତ୍ତମ ବିଚାର ଏବଂ ସମର୍ପଣ ଭାବର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି। ପ୍ରତିଟି ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ଆପଣା ଜୀବନରେ କିଛିକିଛି ଅଧିକାର ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି। ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହିଁଥାନ୍ତି ସମସ୍ତେ ; ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ କଥା ଆସିଲେ ମାତ୍ର କେତେଜଣ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ବ୍ୟକ୍ତିବର୍ଗଙ୍କଠାରେ ତାହା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ। ସମାଜ ବିନା ଯେହେତୁ ମଣିଷର ଅସ୍ତିତ୍ୱ କିଛି ନାହିଁ, ତେଣୁ ଏହାର ବିକାଶ ଓ ସମୃଦ୍ଧିପାଇଁ ମଣିଷର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଅଛି। ଦାୟବଦ୍ଧତାର ଅର୍ଥ ଯେତିକି ବ୍ୟାପକ, ତା'ର ଆବେଦନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟୋଗିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବହୁବିଧ। ପୁନଶ୍ଚ ସାମାଜିକ ଦାୟବଦ୍ଧତା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉଠିଲେ ଏହାର ଏକ ବ୍ୟାପକ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଦିଗନ୍ତ ପ୍ରତି ଉନ୍ମୁଖ ହେବାକୁ ପଡ଼େ। ଯଦି ଏଥିସହିତ ସାହିତ୍ୟ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ଏହାର ଆବେଦନଟି ଅଧିକ ବ୍ୟାପକ ହୋଇଯାଏ। ପ୍ରତିଟି ମଣିଷର ଯେପରି ଆପଣାର ସମାଜପ୍ରତି ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଥାଏ, ସେହିଭଳି ସମାଜକୁ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଦେଉଥିବା ସତ୍ ସାହିତ୍ୟର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ତା'ର ସର୍ବକାଳୀନ ଦାୟବଦ୍ଧତାକୁ ସୂଚୀତକରେ। ସମାଜପ୍ରତି ରହିଥିବା ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସମର୍ପଣ, ଅଙ୍ଗୀକାରବୋଧ, ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ, ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ମନୋଭାବ ଆଦିକୁ ସାମାଜିକ ଦାୟବଦ୍ଧତାଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରଯାଇଥାଏ। ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ଅବବୋଧଟି ଯେତେ ସ୍ପଷ୍ଟହୁଏ, ପାଠକ ଓ ସମାଜକୁ ତାହା ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ। ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥିତଯଶା, ଅଥଚ ଅନାଲୋଚିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଜଣେ ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ସାରସ୍ୱତ ସାଧକ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଅବଦାନ ଓ ସାମାଜିକ ଦାୟବଦ୍ଧତାକୁ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇପାରେ।

ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ଜୀବନରେ ବୈରାଗୀ ଚରଣ ମିଶ୍ର ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ଭାବରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ। ଯେତେବେଳେ ଆଧୁନିକ ସମାଜ ଶିକ୍ଷାଭାବରୁ ନାନା କୁସଂସ୍କାର, ଅନାଚାରରେ ଭରି ରହିଥିଲା, ରକ୍ଷଣଶୀଳ ମାନସିକତା ଜୀବନକୁ ଅତି ଦୁର୍ବିସହ କରି ଦେଇଥିଲା ଏବଂ ବିଶେଷକରି ନିଷ୍ଠୁର ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବେଡ଼ି ନାରୀମାନଙ୍କର ଜୀବନକୁ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ କରିଦେଇଥିଲା, ସେଭଳି ସମୟରେ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ଘଟିଛି ଓଡ଼ିଶାରେ। ଏହିସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତି ସେ ଯେତିକି ପରିମାଣରେ ପ୍ରତିବାଦଶୀଳ ହୋଇଛନ୍ତି, ସାଧାରଣ ମଣିଷ ପ୍ରାଣରେ ବସାବାନ୍ଧି ରହିଥିବା ପାପବୋଧ, ଅନାଚାରର ଅଳନ୍ଦୁକୁ ପରିଷ୍କାର ପାଇଁ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ବହୁ ପ୍ରବନ୍ଧ, ସଂସ୍କାରମୂଳକ ସାହିତ୍ୟ। ଲେଖକ ହେବାଲାଗି ସେ ଲେଖନୀ ଚାଳନା କରିନାହାନ୍ତି; ବରଂ ସମାଜକୁ ଏଭଳି କଦର୍ଯ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତିରୁ ମୁକୁଳାଇ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ଅର୍ଥ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ସୂଚାଇ ଦେବାପାଇଁ ସେ ହୋଇଛନ୍ତି ସମର୍ପିତ। ବେଦ-ଉପନିଷଦର ଗତାନୁଗତିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାରୁ ମୁକୁଳି ଆସି ସେସବୁରେ ନିହିତ ଥିବା ମହାର୍ଘ ଦର୍ଶନ, ବାସ୍ତବସତ୍ୟ ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛନ୍ତି। ସମାଲୋଚନା ଓ ପ୍ରବନ୍ଧ ମାଧ୍ୟମରେ ତାଙ୍କର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯୁକ୍ତିସହ ସମାଜପାଇଁ ମୁନିଋଷିଙ୍କ ବାଣୀର ତର୍କଧର୍ମୀ ଉତ୍ତମ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକୁ ସେ ସାହିତ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ପାଠକ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାଇଛନ୍ତି। ସେ ମନୋରଞ୍ଜନଧର୍ମୀ ବା କଳ୍ପନାପ୍ରବଣ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖିନାହାନ୍ତି। ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର, ମାର୍ଜିତ ଓ ପରିଶୀଳିତ ସମାଜବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ସଂସ୍କାରକର ଭୂମିକା ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛନ୍ତି। ମନନଶୀଳ ପ୍ରବନ୍ଧ, ସମାଲୋଚନା, ବେଦ-ଉପନିଷଦର ଯଥାର୍ଥ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରି ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାରକୁ ଦୂର କରିବାଲାଗି ସେ ଅହର୍ନିଶି ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି। ଆପଣାର ସ୍ୱଳ୍ପ ବେତନରେ ସାମାଜିକ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟିପାଇଁ ପୁସ୍ତକଲେଖି ବିତରଣ କରିଛନ୍ତି। 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ', 'ସହକାର', 'ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର' ଆଦି ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ସଂସ୍କାରମୂଳକ ରଚନାଲେଖି ସୁପ୍ତ ଓ ମୁମୂର୍ଷୁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକୁ ସତ୍ୟ ସହ ପରିଚୟ କରାଇଛନ୍ତି। ଏହି ଦାୟବଦ୍ଧତା ତାଙ୍କୁ ଯେପରି ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ଭାବରେ ଭିନ୍ନକରିଛି, ସେହିଭଳି ସମାଜ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ତାଙ୍କର ଗଠନମୂଳକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଓ ଆଇନ୍‌ସମ୍ମତ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରି ଓଡ଼ିଶାର ସମାଜକୁ ଦେଇଛନ୍ତି ନୂତନ ଆଲୋକ। କୁସଂସ୍କାର, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, କଳୁଷିତ ରୀତିନୀତି, ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଲୋକାଚାରକୁ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ବିରୋଧକରି ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ଜନସଚେତନତା। ଦୀର୍ଘ ପଚାଶବର୍ଷଧରି ତାଙ୍କର ଏହି ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ସଂଗ୍ରାମ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟମାନସକୁ ଗୌରବାନ୍ୱିତ କରିଅଛି। ସାମାଜିକ ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ସେ ସଂପର୍କରେ ନିରନ୍ତର ଲେଖନୀଚାଳନା କରିଛନ୍ତି ଲେଖକ ମିଶ୍ର। ତାଙ୍କର ଆତ୍ମଜୀବନୀ *'ସ୍ୱଭାବ ନିୟତ ଜୀବନଯୁଦ୍ଧ'* ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଭାରତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାମାଣିକ ଇତିହାସର ଏକ ନଥିପତ୍ର।

ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର ହୋଇଛନ୍ତି ଅନୁପ୍ରାଣିତ। ଶାସ୍ତ୍ରଗ୍ରନ୍ଥ ଆଧାରରେ ଏବଂ ବେଦ-ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଶ୍ଳୋକ-ଉଦ୍ଧୃତିର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାସହ ତାହାର ଉପଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥକରି ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସଚେତନ କରାଇଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ପ୍ରବନ୍ଧମାନଙ୍କରେ ସେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଅନ୍ଧାନୁସରଣକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟ ଏବଂ ପଣ୍ଡିତ ଈଶ୍ୱରଚନ୍ଦ୍ର ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କ

ଭଳି ସଂସ୍କାରପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି। ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର ନାରୀଶିକ୍ଷା ଓ ନାରୀମାନଙ୍କ ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷାଲାଗି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ। ୧୯୨୨ ମସିହାରେ *'ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ସମିତି'*ର ସେ ସଭ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ୧୯୩୦ ମସିହାରେ *'ନାରୀମଙ୍ଗଳ ସମିତି'* ଗଠନକରି ସେ ସଂପର୍କରେ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ। ୧୯୪୯ରେ *'ବିଶ୍ୱକଲ୍ୟାଣ ସମିତି'* ସ୍ଥାପନ ସହ ୧୯୫୪ରେ 'ବିଶ୍ୱକଲ୍ୟାଣ' ନାମରେ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ସେ। ଛାତ୍ରଜୀବନରୁ ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲେ, ହିନ୍ଦୁସମାଜ ନାନା କୁସଂସ୍କାର ଓ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ। ନୀତି-ଆଦର୍ଶ ନାମରେ ବହୁ କୁନୀତି ଓ ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ଏଥିରେ ଭରିରହିଛି। ଆପଣାର ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ସେ ନାରୀମାନଙ୍କର ଏହି ଦୁରବସ୍ଥାକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥିଲେ। ଏ ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ବିଦ୍ରୋହ ଦେଖାଦେଇଥିଲା। ତେଣୁ ପ୍ରଥମେ ଆପଣାର ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ସଂସ୍କାର ସୂତ୍ରପାତ କରି ଏହି ସମିତି ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଶୁଭାରମ୍ଭ କରିଥିଲେ।

ସାହିତ୍ୟସାଧକ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ବହୁ ରଚନାରେ ଏହି ସଂସ୍କାରଧର୍ମୀ ମନୋଭାବ ସହିତ ସମାଜ ପ୍ରତି ରହିଥିବା ତାଙ୍କ ଦାୟବଦ୍ଧ ଭୂମିକାକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି। ନାରୀ ଜାଗରଣ ନିମନ୍ତେ *'ନାରୀମଙ୍ଗଳ'* ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ। ତହିଁରେ ବାଲ୍ୟବିବାହର ବିରୋଧ, ବିଧବା ବିବାହର ସମର୍ଥନ, ଓଢଣା ବା ପରଦା ପ୍ରଥାର ଉଚ୍ଛେଦ, ଯୌତୁକର ବିରୋଧ ସହିତ ନାରୀଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରିଥିଲେ। ସେହିପରି ଅନ୍ୟାୟ ବୈଧବ୍ୟ ଓ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ବୈଧବ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର ସାରାଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇଥିଲେ। ଦୁର୍ବାକ୍ଷତ କର୍ମ ବା ପ୍ରକୃତ ବିବାହ କର୍ମ ସରିନଥିବା କନ୍ୟାର ବର ମୃତ୍ୟୁବରଣ କଲେ ସେ ନିମନ୍ତେ କନ୍ୟାଟିଏ ବରଲାଗି ମୃତାଶୌଚ ଓ ବୈଧବ୍ୟ ବ୍ରତ ପାଳି ଆସୁଥିବା ପ୍ରଥା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଏବଂ ଅଯୌକ୍ତିକ ବୋଲି ବୁଝାଇ ସେ ଏହି କନ୍ୟାକୁ ବାଳବିଧବା ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ବିବରା' ନାମ ଦେଇଥିଲେ। ଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ସେ ଯୁକ୍ତି କରିଥିଲେ- ବିଗତ ହୋଇଅଛି ଧବ ଯାହାର ସେ ବିଧବା, ବିଗତ ହୋଇଅଛି ବର ଯାହାର ସେ ବିବରା। ବର ଓ ଧବ- ଏଦୁହେଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଯୋଡ଼ିଏ କଥା। ବିବାହ କର୍ମ ଶେଷ ନହେଲେ ବରକୁ ଧବ କୁହାଯାଏ। ଉକ୍ତ କର୍ମ ଶେଷ ନହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 'ଧବ' କୁହାଯାଇ ନପାରେ। ତାଙ୍କ ମତରେ : *"ବିଗତ ହୋଇଅଛି ବା ମରିଯାଇଅଛି 'ଧବ' ଯାହାର, ସେ 'ବିଧବା', ଠିକ୍ ସେହିପରି 'ବିଗତ' ହୋଇଅଛି 'ବର' ଯାହାର ସେ 'ବିବରା'। 'ବୃଞ୍ ବରଣେ' ଧାତୁରୁ ଉତ୍ତର କର୍ମବାଚ୍ୟରେ କ୍ରିୟତେ ସଃ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାକୁ ବରଣ କରାଯାଏ- ଏହି ଅର୍ଥରେ ଅଳ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟଦ୍ୱାରା 'ବର' ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି। ସେହି ବରହୀନା ବା ବିବରା କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ବିଧବା କରାଇବା କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ବିବାହକୁ ବିଧବା-ବିବାହ କହିବାବେଳେ କେବଳଯେ ଅଯୌକ୍ତିକ ତା ନୁହେଁ, ଘୋର ଅନିଷ୍ଟକର କାରଣ ସେମାନେ କେବେବି ବିଧବା ନୁହନ୍ତି।"*[୧]

ଈଶ୍ୱରଚନ୍ଦ୍ର ବିଦ୍ୟାସାଗର ଯେପରି ବିଧବା ବିବାହକୁ ସମର୍ଥନ କରି ନିଜେ ପ୍ରଥମେ ଆପଣାପୁତ୍ରକୁ ଜଣେ ବିଧବା ସହିତ ବିବାହ କରାଇଥିଲେ, ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର ସେହିଭଳି ଆପଣାର ଆଦର୍ଶବୋଧ ଏବଂ ସଂସ୍କାରଶୀଳ ମନୋଭାବକୁ ପ୍ରତିପାଦନ କରିବାଲାଗି ନିଜର ଦୁଇପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦୁଇ ବିବରା କନ୍ୟାଙ୍କ ସହିତ ବିବାହ ଦେଇଥିଲେ। ସେହିପରି ନିଜର ଦୁଇକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଆଦର୍ଶ ବିବାହ କରାଇ ଅନ୍ୟପାଇଁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ଉଦାହରଣ। ଏହି ବିବାହରେ ବରଧରା, ପୁରୋହିତ, ବାରିକ, ସାମାଜିକ ବିଧିବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଗ୍ରହଣ କରାନଯାଇ ୬ରୁ ୭ଜଣ ବରଯାତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ ନିରାଡ଼ମ୍ବର ବିବାହ ସଂପନ୍ନ କରାଯାଇଥିଲା। ସମାଜର ଦୁର୍ଗତି ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟଥିତ କରିଥିଲା। ତେଣୁ ସେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ ସଂସ୍କାର-ଧର୍ମରେ। ଏହିଭଳି ଜଣେ ଯୋଗଜନ୍ମା ଓ ସଂସ୍କାରପୁରୁଷଙ୍କୁ ପାଇ ଓଡ଼ିଶାର, ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନ ସଂସ୍କାରିତ ହୋଇପାରିଛି। ପୁନଶ୍ଚ ବିଧବାମାନଙ୍କ ବିବାହପାଇଁ ସେ ଯତ୍ନଶୀଳ ହୋଇଥିଲେ। ଏକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଦିଓ ତାଙ୍କୁ ବହୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତିବର୍ଗଙ୍କ କ୍ରୋଧର ଶିକାର ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା, ତଥାପି ଦୃଢମନା ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର ନିର୍ଭିକଭାବରେ ବୈଧବ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗକରୁଥିବା ଅସହାୟ ନାରୀଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟ ଦେବାଲାଗି ଅଣ୍ଟାଭିଡ଼ିଥିଲେ। ସେ ଯୁକ୍ତି କରୁଥିଲେ, *"ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ହେବାଠାରୁ ନାରୀ ଜୀବନରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଆଉ କ'ଣ ଥାଇପାରେ ? ସମାଜ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନାରୀ ବିଧବାହେଲେ ପୁନର୍ବାର ଯଦି ବିବାହ କରିବ ନାହିଁ,- ତା'ହେଲେ ପୁରୁଷମାନେ ଯାହାଙ୍କର ପତ୍ନୀ ବିୟୋଗ ହୋଇଛି- ମୃତଦାରମାନେ ତେବେ କାହିଁକି ବିବାହ ହେବେ ? ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଅବିବାହିତ ରୁହନ୍ତୁ। ସମାଜର ନ୍ୟାୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସମାନ ହେଉ।"* ବାଲ୍ୟବିବାହ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଁ ସେ ତତ୍କାଳୀନ ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କୁ ଦୃଢ ଆଇନ୍ ପ୍ରଣୟନ ଲାଗି ସ୍ମାରକପତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ। *"The general notion that there is child marriage in India is wrong. The Marriage of a child is obviously absurd and unsastric. This longstanding wrong notion is the outcome of the misunderstring of the wise sastric principles underlving Kanyadana and Durbakshta custom of marriage prevalent among the Brhmin and*

Baishya communities is India.xxx Although the Act prevents the marriage of girls under 14 years of age people do not hesitate to perform Kanyadana at the 12th or 13th year of the girl, just before or just after her attainment of puberty on the strength that is not possible to ascertain and prove the exact age of such girl. The act therefore while preventing the aforesaid meaningless and false widowhood of girls under 12 or 13 years of age encourages infact true widowhood of girls who will loss their husband at their 13th or 14th year of age x x x Excellency may be graciously pleased to take necessary steps to repeal the Child Marriage Restraint Act at very early date, and also to effect necessary changes in the Hindu Law to the extent the Kanyadana is not Bibaha Sanskar or marriage and that girls losing their bridegrooms before completing Durbakshata karma are not widows."[୨] ବାଲ୍ୟବିବାହ ବିରୋଧରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ମୋକଦ୍ଦମା ମଧ୍ୟ କରାଇଥିଲେ । ନିଜେ ପଇତା ବିସର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି, ବୟସ୍କା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଗଢ଼ିଛନ୍ତି, ଜାତିପ୍ରଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉଠାଇଛନ୍ତି, ଓଢ଼ଣା ବା ପରଦାପ୍ରଥାକୁ ନାପସନ୍ଦ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ, *"ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ରହୀନତାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ- ଏହି ଓଢ଼ଣା, ଦେଶରେ ବ୍ୟଭିଚାର ବୃଦ୍ଧିର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ଏହି ଓଢ଼ଣା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ ଓ ନୈତିକ ଦୁର୍ବଳତାର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ଏହି ଓଢ଼ଣା, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଅଧୋଗତିର କାରଣ ଏହି ଓଢ଼ଣା ।xxx ଯଦି ନାରୀଜାତିକୁ ମାତୃଜାତି ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କର,ତେବେ ଏହି କଦର୍ଯ୍ୟ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ଓଢ଼ଣା ପ୍ରଥା କିମ୍ବା ମୁହଁ ଲୁଚାଇବା ପ୍ରଥାକୁ ଆଜି ଧ୍ୱଂସ କର ।"*[୩] ଏସବୁକୁ ବୁଝାଇବାଲାଗି ପ୍ରାମାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ଗଭୀର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସୀ ଓ ଅନମନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର ଶହଶହ ବିଧବାମାନଙ୍କୁ ବିବାହଦେଇ ସୃଷ୍ଟିକରିଥିଲେ ସୁଖୀ ଦମ୍ପତି । ତାଙ୍କର ଏହି ସାହସିକ ପଦକ୍ଷେପକୁ ଉଚ୍ଚପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ 'ସହକାର' ପତ୍ରିକାର ସଂପାଦକ ବାଳକୃଷ୍ଣ କର ।

ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ରଚନା ସମାଜର ସଂସ୍କାର ଓ କଲ୍ୟାଣଲାଗି ଅଭିପ୍ରେତ । ସମାଜିକ ଦାୟବଦ୍ଧତାର ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଜୀବନ୍ତ-ରୂପ । ତାଙ୍କ ସମଗ୍ର ଜୀବନ ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ଦାୟବଦ୍ଧତାର ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ଆବେଦନକୁ ପାଠକେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ସେ କେବଳ ଜଣେ ସଂସ୍କାର ପୁରୁଷ ନଥିଲେ, ସେଥିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଜଣେ ମାନ୍ତ୍ରିକ । ତାଙ୍କ କାଳଜୟୀ ଲେଖନୀର ଅମୃତବାଣୀ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଲେଖକ ଓ ପାଠକଙ୍କୁ ଆପଣାର ଦାୟବଦ୍ଧତା ସଂପର୍କରେ ସଚେତନ କରାଇଦିଏ । ବିଶିଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ସଦାଶିବ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଭାଷାରେ :*"ସମାଜର ଦୁର୍ଗତି ତାଙ୍କୁ ବାଧିଥିଲା । ସଂସ୍କାର ଧର୍ମରେ ସେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ । ଆପଣାକୁ ସେଥିରେ ସେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲେ । କାହାରି ତାଡ଼ନାକୁ ଖାତିର କରିନଥିଲେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସମାଜରୁ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଯାଇନାହିଁ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ଧାନୁସରଣର ଅବସାନ ହୋଇନାହିଁ । ମାତ୍ର ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଅଭିଯାନ ସଫଳହୋଇଛି । ସେ ବହୁ ହତଭାଗିନୀଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛିଛନ୍ତି । ପୁରୁଷର ପାଶବିକ ନିଷ୍ଠୁରତା ହ୍ରାସ ପାଇଛି । ସେ ବହୁ କନ୍ୟାଦାନର ସୁକୃତି ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି । ଅଭୂତପୂର୍ବ ତାଙ୍କର ମହନୀୟ ଅବଦାନ ।"* [୪]

ନୀତି ଓ ନୈତିକତାର ଥିଲେ ସେ ଜୀବନ୍ତ ଉଦାହରଣ । ତାଙ୍କର ଅଚରଣ ଏବଂ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଥିଲା ସଂସ୍କାରକର ପରିଚୟ । ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଓ ରକ୍ଷଣଶୀଳତାରୁ ତେଣୁ ଆଜୀବନ ଦୂରରେ ରହି ନୀତିନିଷ୍ଠ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିଅଛନ୍ତି । ଏପରିକି ତାଙ୍କ ଶେଷ ଜୀବନର ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ଭିନ୍ନ ଏକ ଗୌରବଦାନ କରିପାରିଛି । ସାଲିସ୍ ବିହୀନ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ ପୁଅ ବସନ୍ତ କୁମାରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଲେଖିଥିବା ଏକ ପତ୍ରକୁ ପାଠକଲେ ତାଙ୍କ ସଂସ୍କାର ମାନସିକତାର ଦ୍ୟୋତନାକୁ ସକଳେ ସମ୍ମାନର ସହ ମଥାନତ କରିବାପାଇଁ ବାଧହେବେ । ସେ ଲେଖିଥିଲେ – *"ମୁଁ ମରିଗଲା ପରେ ମୋର ଶବକୁ ବିଭୂତି ତ୍ରିପାଠୀ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଗାଡ଼ିରେ ନେଇ ସତୀ ଚଉରାରେ ପୋଡ଼ଇଦେବୁ । କୌଣସି ସଂସ୍କାର (କୋକେଇ, ଅର୍ଦ୍ଧପଥ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଆଦି ସମ୍ଭବ) ରକ୍ଷାକରିବୁ ନାହିଁ । ଘରକୁଫେରି ସବୁଦିନ ପରି ରୋଷେଇ କରି ଖାଇବୁ । କୌଣସି ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଡାକି ମୋର ଶୁଦ୍ଧକ୍ରିୟା, ଦଶମ ଏକାଦଶାଦି ବା ପିଣ୍ଡଦାନ କରିବୁ ନାହିଁ । ତୁ ଜାଣୁ – ତୋ ଜେଜେମା, ତୋ ଜନନୀ, ତୋ ବଡ଼ଭାଇ ମୁଁ କାହାରି ସେସବୁ କରିନାହିଁ । ଏହାହିଁ ପୁତ୍ର ପ୍ରତି ପିତାର ଅନ୍ତିମ ଆଦେଶ । ତୁ, ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ସବୁମତେ ପ୍ରତି ପାଳନ କରିବୁ । (This is my last order and you*

must carry it out.)"[୫] ଅନୁରୂପଭାବରେ ବାଲ୍ୟ ବିବାହକୁ ସେ ବିରୋଧ କରିଆସିଥିଲେ । ସଂସାର ଓ ଜୀବନ ଅନଭିଜ୍ଞ କୋମଳମତି ବାଳିକାର ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ ଓ ଅସହାୟତାକୁ ଉପଲବ୍ଧିକରି ଏଦିଗରେ ସଂସ୍କାର ଆଣିବାକୁ ବଦ୍ଧପରିକର ଥିଲେ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର । ସଚେତନମୂଳକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିବା ସହିତ ଶାସ୍ତ୍ରର ଯଥାର୍ଥ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରି ଏହାକୁ ଅବୈଧବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରିଥିଲେ ସେ । ଯଦିଓ ଏ ନିମନ୍ତେ ତଥାକଥିତ ସାମାଜିକ ବଡ଼ପଣ୍ଡାଙ୍କର ସେ ଚକ୍ଷୁଶୂଳ ହୋଇଥିଲେ, ତଥାପି ଆପଣାର ଦୃଢ଼ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ଓ ସଂସ୍କାରଧର୍ମୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ସେସବୁକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରୁଥିଲେ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର । ସମାଜପ୍ରତି ଯେଉଁ ଦାୟବଦ୍ଧତାକୁ ସେ ମୂଳରୁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିଆସିଛନ୍ତି, ଆମରଣ ତାହାକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ସଂପର୍କରେ ସେ ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ପୋଷଣକରି ଲେଖିଥିଲେ- *"ବାଲ୍ୟ-ବିବାହ ପ୍ରଥା ବା କୁଣ୍ଢେଇ ଖେଳ ପ୍ରଥା ନଥିଲେ କନ୍ୟାମାନଙ୍କର ଏପରି ଦୁରବସ୍ଥା ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । କନ୍ୟାର ଜ୍ଞାନ ଥିଲେ ସେ ବେଦୀରେ ବସି ଏପରି ବୁଢ଼ାବରକୁ ବିବାହ କରନ୍ତା କି ? କନ୍ୟାର ଇଛା ବୁରୁଦ୍ଧରେ ସେହି କନ୍ୟାକୁ ବିବାହକରିବାକୁ କେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ର କେଉଁଠାରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେଇଅଛି- କେହି କହିପାରିବେ କି ? ଏଥିଲାଗି ବୁଢ଼ାମାନଙ୍କର ବିବାହରେ ବାଧାଦେବାକୁ କେହି କହୁ ନାହାନ୍ତି; କାରଣ କୌଣସି ବିବାହରେ ବାଧ ।ଦେଲେ ଗୋପନ ବ୍ୟଭିଚାର ବୃଦ୍ଧିହେବ- ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନେ ବିବାହ କରନ୍ତୁ – ଖୁବ୍ ଭଲକଥା, ବରଂ ସମାଜର ମଙ୍ଗଳକଥା । କିନ୍ତୁ-ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସମବୟସ୍କା ଓ ସମଦଶାପନ୍ନା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ମତନେଇ ବିବାହ କରନ୍ତୁ ।"*[୬]

ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଶାର ନବଜାଗରଣର ମାନ୍ତ୍ରିକ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ବୈରାଗୀ ଚରଣ ମିଶ୍ର । ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜରେ ଲକ୍ଷିତ ନାନା ଦୁରବସ୍ଥା, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, କୁସଂସ୍କାରକୁ ତୀବ୍ରଭାବେ ବିରୋଧକରି ଜନମାନସରେ ସଂସ୍କାରିତ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରଚାର କରି ସେ ହୋଇଛନ୍ତି ବନ୍ଦନୀୟ । ସଂସ୍କାରମୂଳକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ରଚନା ମାଧ୍ୟମରେ ସୁପ୍ତ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଜାଗ୍ରତ କରାଇଛନ୍ତି । ଲେଖକୀୟ ଦାୟବଦ୍ଧତାକୁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରି ଉଭୟ ପାଠକ ଓ ବୃହତ୍ତର ସମାଜରେ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କରାଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ସମାଜସଂସ୍କାରକ ଭାବରେ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ବିବରା-ବିବାହ, ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ, ପୃଷ୍ଠା-୩୬୪ ।

୨. ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ, ପୃଷ୍ଠା-୩୦୦ ।

୩. ଉରୁଣା ଓ ପରଦା ନିଷ୍କାସନ, 'ନାରୀ ମଙ୍ଗଳ', ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ, ପୃଷ୍ଠା- ୨୬୪/୬୮ ।

୪. ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ରେ – ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର, ମାତୃପୂଜା ମଣ୍ଡପ, ପୃଷ୍ଠା-୧୭୦ ।

୫. ସ୍ୱଭାବ ନିୟତ ଜୀବନ ଯୁଦ୍ଧ- ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର, (ମୁଖବନ୍ଧ) ସେକ୍ ମତଲୁବ ଅଲି, ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଏମ୍ପୋରିୟମ୍, କଟକ ।

୬. ବିବାହ, ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ, ପୃଷ୍ଠା-୩୭୦/୭୧ ।

❖ ❖ ❖